

В Сирии необходимо шире пользоваться опытом, накопленным белорусскими библиотеками. Последние являются еще и центрами просвещения, поэтому библиотечарь должен выполнять еще функции учителя. Здесь очень пригодится опыт белорусских библиотечарей 30-х годов, которые активно боролись с неграмотностью.

Капырына А.А.,
аспірантка кафедры
бібліяграфіі і дакументазнаўства

ФАРМІРАВАННЕ БІБЛІАГРАФІЧНАЙ КУЛЬТУРЫ ЧЫТАЧОЎ ЯК НЕАБХОДНАЯ ЁМОВА ПАВЫШЭННЯ ЭФЕКТЫЎНАСЦІ ДАВЕДАЧНА- БІБЛІАГРАФІЧНАГА АБСЛУГОЎВАННЯ Ў БІБЛІАТЭКАХ

Сучасная бібліятэка працуе ва ўмовах, калі расце колькасць чытачоў і павялічваецца колькасць крыніц інфармацыі, удакладняецца іх структура. З укараненнем камп'ютэрных пошукавых сістэм з'явіліся нетрадыцыйныя носьбіты інфармацыі (дыскеты, CD-ROMы). Адапаведна дынамічна змяняюцца і патрэбы ў інфармацыі, удаканалваюцца інфармацыйныя запыты, расце іх колькасць, удакладняюцца метады і сродкі пошуку інфармацыі.

У гэтых умовах, калі ўскладняецца дзейнасць усіх падраздзяленняў бібліятэкі, даведачна-бібліяграфічная служба (ДБС) з'яўляецца пасрэднікам паміж бібліятэчна-інфармацыйнай сістэмай і чытачом. Тут чытач пераконваецца ў тым, наколькі вынікова функцыянуюць усе службы бібліятэкі. Гэтая роля ДБС узрастае, што звязана таксама з укараненнем і выкарыстаннем аўтаматызаваных сродкаў пошуку інфармацыі (неабходнасць дапамогі ў правільным вядзенні бібліяграфічнага пошуку, удакладненні запыту, адборы ключавых слоў і інш.). Пры гэтым, кажучы аб магчымасцях бібліёграфа-пасрэдніка,

маюць на ўвазе патрабаванне добрай прафесійнай падрыхтоўкі, якая змяшчае ў тым ліку і авалоданне сродкамі і метадамі сучаснай інфарматыкі і камп'ютэрнай тэхнікі. Аднак эфектыўнасць даведачна-бібліяграфічнага абслугоўвання (ДБАБ) шмат у чым залежыць і ад бібліяграфічнай культуры чытача, ад узроўню яго бібліяграфічнай падрыхтоўкі. Добра сфармуляваны запыт і сапраўды скарачае тэрмін выканання бібліяграфічнай даведкі, адбіваецца на якасці яе выканання.

У сваю чаргу эфектыўнасць ДБАБ вызначаецца не толькі ўнутранымі функцыянальнымі паказчыкамі, якія лёгка скажаюцца і характарызуюць аб'ём і накіраванасць намаганняў бібліёграфа, але і знешнімі, сацыяльнымі паказчыкамі, якія адлюстроўваюць меру ўздзеяння бібліятэкі на навукова-практычную дзейнасць чытачоў. Тады ўзрастанне якасці ДБАБ абавязкова выяўляецца ў станоўчых зменах у працоўнай дзейнасці, а эфектыўнасць адлюстроўваецца ў характары інфармацыйных паводзін чытача. Неабходна ўлічваць і тое, што атрымліваемая чытачом пры ДБАБ інфармацыя не заўсёды знаходзіць хуткі выхад у практыку. Часцей яна збіраецца ў запас, служыць ключом да самаадукацыі і, такім чынам, дае аддаленыя, ускосныя вынікі.

Усё гэта выклікае патрэбу ў тым, каб навучыць чытачоў асновам бібліятэчна-бібліяграфічных ведаў. Напрыклад, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі (НББ) з года ў год павялічваецца колькасць лекцый, кансультацый па метадыцы афармлення навуковых работ, заняткаў па тэме “Даведачна-бібліяграфічны апарат (ДБА) бібліятэкі: метадыка бібліяграфічнага пошуку”, якія праводзяцца даведачна-інфармацыйным аддзелам (калі ў 1993 г. іх было адпаведна 19, 85 і 4, то ў 1995 г. — 8, 98 і 32, а ў 1997 г. — 8, 111 і 150). Такая ўвага ДБС бібліятэк да прапаганды бібліятэчна-бібліяграфічных ведаў, фарміравання ў чытачоў бібліяграфічнай культуры тлумачыцца яшчэ і асаблівасцю ДБАБ: бібліёграф у час дзяжурства працуе ў непасрэдным кантакце з чытачом, адказвае не толькі

на запыт, але і тлумачыць шляхі бібліяграфічнага пошуку, вучыць чытача методыцы работы з каталогамі і картатэкамі (у тым ліку электроннымі сродкамі пошуку інфармацыі), даведачнымі і бібліяграфічнымі выданнямі, дае неабходныя звесткі па методыцы складання спісаў літаратуры, арганізацыі і вядзенні асобных бібліяграфічных картатэк. Неабходна адзначыць, што ад узроўню бібліяграфічнай падрыхтоўкі чытача шмат у чым залежыць уменне самастойна весці бібліяграфічны пошук, аперыруючы пры гэтым усёй сістэмай ДБА бібліятэкі. Так, вынікі апытання чытачоў НББ паказваюць, што толькі 30 % з іх прайшлі курс бібліяграфіі ў вышэйшай навучальнай установе (ВНУ). Большасць жа чытачоў атрымалі бібліяграфічную падрыхтоўку, як яны лічаць, шляхам самаадукацыі непасрэдна ў бібліятэцы.

Няўменне карыстацца ДБА бібліятэкі адбірае ў чытачоў шмат часу пры пошуку літаратуры, але атрымліваюць яны далёка не поўную інфармацыю. Студэнты і спецыялісты таксама не заўсёды могуць правільна сфармуляваць свой запыт і часта не рашаюцца звярнуцца за дапамогай да бібліёграфа. Так, 90 % студэнтаў-чытачоў НББ у выніку апытання не здолелі адказаць без цяжкасцей на пытанні аб карыстанні асноўнымі бібліятэчнымі рэсурсамі і методыцы бібліяграфічнага пошуку. Звычайна даводзіцца сутыкацца са станам, калі і старшакурснік не можа пісьменна запоўніць чытацкае патрабаванне, не ўмее карыстацца каталогамі, губляецца перад бібліяграфічным паказальнікам.

Паколькі ў нас яшчэ няма бібліятэк з поўнасцю аўтаматызаванымі тэхналагічнымі працэсамі, пакуль што асноўнай крыніцай звестак аб фондах з'яўляюцца картачныя каталогі і картатэкі. Але нават самая дасканалая бібліятэчна-інфармацыйная сістэма не можа быць дастаткова эфектыўнай, калі чытачы не ўяўляюць сабе яе магчымасцей. Гэтым вызначаецца неабходнасць фарміравання ў іх бібліяграфічнай культуры, прапаганды бібліятэчна-бібліяграфічных ведаў.

У паняцце бібліяграфічнай культуры ўваходзіць кола ведаў, навыкаў, якія ў сваёй сукупнасці дазваляюць чытачу паспяхова арыентавацца ў рознай друкаванай прадукцыі. Гэта і ўяўленне аб сутнасці, прызначэнні бібліяграфіі, сістэме бібліяграфічных выданняў, і магчымасць апісваць творы друку, сачыць за новай літаратурай, весці асобную рабочую картатэку, афармляць (пры неабходнасці) даведачны апарат рэфератаў, курсавых, дыпломных работ і інш. У тым ці іншым аб'ёме бібліяграфічныя веды патрэбныя кожнаму чытачу.

Навучанне чытачоў карыстанню бібліятэкай і інфармацыйнымі службама павінна пачынацца як мага раней у школе, нават яшчэ ў дзіцячым садку. У канцы 1970—1980-х гг. актывізавалася праца па прапагандзе бібліятэчна-бібліяграфічных ведаў сярод чытачоў. Гэтаму садзейнічала пастанова ЦК КПСС 1974 г. “Аб павышэнні ролі бібліятэк у камуністычным выхаванні працоўных і навукова-тэхнічным прагрэсе”, якая абавязала Савет Міністраў, Міністэрства культуры і Міністэрства асветы СССР прыняць меры дзеля паляпшэння бібліятэчнага абслугоўвання дзяцей і юнацтва. Далейшая сумесная дзейнасць школы і бібліятэкі была плённай і дала пазітыўныя вынікі.

Прадугледжвалася таксама ўвесці курсы бібліятэчнага навучання ў праграму сярэдняй школы. Але сістэма бібліятэчна-бібліяграфічнага навучання ў нас так і не склалася. Яна павінна будзе аб'яднаць дашкольнае выхаванне, адукацыйную падрыхтоўку, прафесійнае навучанне, вышэйшую школу, іншыя формы атрымання ведаў і павышэння ўзроўню бібліяграфічнай культуры.

Бібліяграфічная падрыхтоўка ў нашай рэспубліцы пачынаецца практычна толькі ў ВНУ ў адпаведнасці з абранай спецыяльнасцю. Бібліятэчна-бібліяграфічнае навучанне здзяйсняецца рознымі спосабамі: курс можа быць з канкрэтнай праграмай ці абранай тэматыкай, агульнага характару або арыентаваны на пэўную дысцыпліну. Цяпер пры бібліятэчна-бібліяграфічным

навучанні студэнтаў выкарыстоўваецца і камп'ютэрная тэхніка. Праграмы ахопліваюць шырокае кола пытанняў, ад бібліятэчнай арыентацыі да напісання курсавой работы. Аўтаматызаванае навучанне больш эфектыўнае ў параўнанні з традыцыйнымі метадамі (лекцыяй, экскурсіяй, навучаннем па даведніку), таму што ў адзінку часу засвойваецца большы аб'ём інфармацыі, праграму і інтэнсіўнасць можна лёгка змяніць і ўдасканаліць. Прымяненне камп'ютэра пры навучанні тым больш неабходнае таму, што сёння мноства прафесій патрабуе не толькі азнаямлення з асновамі інфарматыкі і камп'ютэрнай тэхнікі, але і акрэсленых практычных навыкаў работы. Таму камп'ютэрная пісьменнасць становіцца неабходным кампанентам вышэйшай адукацыі, бібліяграфічнай культуры.

Аднак разнастайнасць і непрадказальнасць чытацкіх запытаў не дазваляюць улічваць і ўключаць у праграму бібліятэчна-бібліяграфічнага навучання ўсё мноства аспектаў, і часцей чытачы маюць патрэбу ў дапамозе бібліёграфа. Але неабходна падкрэсліць, што чытачы павінны імкнуцца не да поўнай незалежнасці, а ў першую чаргу да высокай бібліяграфічнай пісьменнасці і дакладнай фармулёўкі запыту. Неабходна дабівацца таго, каб навучанне бібліяграфічнай пісьменнасці ішло ў цеснай сувязі з іншымі прадметамі, бо практыка паказвае, што студэнт усведамляе неабходнасць авалодання курсам толькі ў працэсе практычнай работы. Трэба таксама ўзмацняць і ўзаемадзеянне паміж бібліёграфамі і выкладчыкамі ВУ. Сярод магчымых напрамкаў работы — навучанне іх як чытачоў (таму што па бібліяграфічнай непісьменнасці выкладчыкі часам не саступаюць студэнтам).

Кваліфікаваныя спецыялісты бібліятэк могуць аказваць эфектыўную дапамогу, беручы на сябе выкладанне ў кантэксце курса пытанняў, якія датычацца крыніц інфармацыі і метадаў працы з імі. У вырашэнні праблемы ліквідацыі бібліяграфічнай непісьменнасці бібліятэкі ідуць шляхам як палягчэння чытачам доступу да масіваў інфармацыі (аўтаматызацыя), так і навучання чытачоў

рацыянальным прыёмам бібліяграфічнага пошуку. Неабходна, каб бібліятэкары, інфармацыйныя супрацоўнікі выступалі перад студэнтамі і выкладчыкамі ВНУ на розных семінарах, канферэнцыях, звяртаючы ўвагу на пытанні бібліяграфічнай культуры.

Такім чынам, мэтамі бібліяграфічнага навучання з'яўляюцца інфармаванне аб наяўных рэсурсах па адпаведных галінах ведаў і атрыманне чытачамі ўменняў іх рацыянальнага выкарыстання. У ідэальным варыянце бібліятэчнае навучанне дапаўняе бібліятэчная арыентацыя. Гэта прагэс знаёмства чытачоў, на-першае, з аб'ёмам і складам бібліятэчных фондаў, з сістэмай абслугоўвання і даступнымі крыніцамі інфармацыі і, на-другое, з правіламі карыстання бібліятэчнымі рэсурсамі. Праграмы бібліятэчнай арыентацыі знаёмяць з планіроўкай бібліятэкі, агульнымі правіламі карыстання, пранаануемымі відамі абслугоўвання, арганізацыяй работы. Перш за ўсё звяртаюць увагу на прапаганду самой бібліятэкі сярод чытачоў, іх інфармаванасць аб дапамозе, якую можа аказаць бібліятэка. На інфармацыйных стэндах чытач знаходзіць разнастайныя звесткі ад структуры бібліятэкі, плана размяшчэння яе аддзелаў, раскладу работы абанемента і чытальных залаў, правіл карыстання, пераліку прапанаваных паслуг да графіка масавых мерапрыемстваў, спісаў новых паступленняў, плакатаў-аб'яў аб кніжным аўкцыёне, выставах карцін мастакоў і інш. У гэтую сістэму наглядных сродкаў прапаганды арганічна уваходзяць стэнды з алгарытмамі пошуку звестак па пэўнай тэме ў каталогах, картатэках, рэфератыўных часопісах, бібліяграфічных выданнях і даведачных куткі, дзе знаходзяцца папярэднія бібліяграфічныя спісы літаратуры, панкі ў дапамогу самастойнай рабоце чытачоў з кнігай, характарыстыкай яе даведачнага апарату.

Бібліяграфічная падрыхтоўка чытача, якая ажыццяўляецца ў нашы дні навучальнай установай, бібліятэкай і яе ДБС, данамагае яму ўпарадкаваць і замацаваць свае навыкі, знаёміць з прыёмамі карыстання не толькі ДБА,

але і рознымі з'явамі бібліягэчна-бібліяграфічнага абслугоўвання, з'яўляюцца адным з асноўных фактараў, што ўплываюць на эфектыўнасць ДБАБ чытача. Таму гэтая работа павінна весціся сістэматычна, бесперапынна, з выкарыстаннем усіх формаў прапаганды бібліягэчна-бібліяграфічных ведаў і, самае галоўнае, у цеснай інтэграцыі са школай, навучальнай установай.

Рыхлова В.А.,
аспірантка кафедры
беларускай мовы і літаратуры

ПРАБЛЕМЫ ДВУХМОЎЯ ў ЧЫТАЦКАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВА ўМОВАХ СУВЕРЭНІТЭТУ РЭСПУБЛІКІ

Сучасны перыяд абуджэння нацыянальнай самасвядомасці звязаны з набыццём рэспублікай свайго суверэнітэту. Рэспубліка Беларусь перажывае даволі складаны перыяд сацыяльна-эканамічнага, грамадска-палітычнага і нацыянальна-культурнага развіцця. Уздым нацыянальнай самасвядомасці знаходзіць адностванне ў адносінах да роднай мовы. У грамадстве вырасла разуменне таго, што родная мова цесна звязана з нацыянальнай гісторыяй і культурай і іх занябанне вядзе да духоўнага збаднення нацыі і да яе знікнення. Адначасова на працягу апошніх гадоў у рэспубліцы ўзніклі і пачалі дзейнічаць шматлікія грамадскія арганізацыі, аб'яднанні і таварыствы розных нацыянальных супольнасцей (рускіх, украінцаў, палякаў, татар і інш.).

У такіх умовах істотна павялічваецца важнасць захавання стабільнасці і бесканфліктнасці у сферы ўзаемаадносін паміж прадстаўнікамі ўсіх нацыянальных супольнасцей, без чаго практычна немагчымае дынамічнае развіццё поліэтнічнай рэспублікі. Поліэтнічнасць — адна з неабходных умоў стварэння глебы для двухмоўя. Разам з іншымі фактарамі: нацыянальнай палітыкай дзяржавы,